



Roland Poirier Martinsson

Vad är rättvisa – och finns det någon i världen?



JUSTITIA ET PAX

KOMMISSIONEN FÖR RÄTTVISA OCH FRED

Rapport #4 i skriftserien

Justitia et pax reder ut begreppen



KORT RAPPORT I SERIEN
»JUSTITIA ET PAX REDER UT BEGREPPEN«

4

ROLAND POIRIER MARTINSSON

Vad är rättvisa –
och finns det
någon i världen?



JUSTITIA ET PAX
KOMMISSIONEN FÖR
RÄTTVISA OCH FRED

FÖRORD

»JUSTITIA ET PAX reder ut begreppen« är en serie korta rapporter i ämnen som ligger inom ramen för det som Kommissionen Justitia et pax (Rättvise- och fredskommissionen) i Stockholms katolska stift har i uppgift att främja de troendes engagemang i, liksom ge biskopen råd om. Dvs den katolska kyrkans sociallära och hur den kan upplysa oss för att byggandet av våra mänskliga gemenskaper kan ske alltmer efter Jesus Kristus värdeskala – alltid med det eviga livet, i vilket allt fullbordas av Gud, i sikte. För att något en dag ska kunna fullbordas, måste det börja här och nu, genom oss, där vi är.

Tillsammans med ett videoavsnitt med varje rapportförfattare, där respektive rapport presenteras i samtals-/intervjuform, vill texterna, som den här föreliggande, vara underlag för reflektion och samtal i de katolska församlingarna runt om i stiftet. Tanken är enkel: när vi blir på det klara med grundläggande begrepp och villkor för mänsklig växt och det gemensamma goda, liksom identifierar hinder, kan vi också bättre prioritera vad vi ska göra.

Justitia et pax hoppas att materialet i denna serie kan hjälpa läsare och åhörare att få klarhet i några grundläggande begrepp och villkor. Vi, eller våra författare åt oss, reder förvisso ut vissa saker, men vi och författarna vill framförallt göra det möjligt för saker att bli bättre utredda och klarlagda hos var och en som tar emot tankarna som uttrycks, för att i nästa steg kunna rikta tal och handlande.

För rapporternas innehåll svarar respektive författare, av vilka några är katoliker, några inte (dock med goda kontakter med, och kännedom om, den katolska kyrkan). Som beställare av texterna garanterar Justitia et pax att uppfattningar som framförs inte går emot vad kyrkan tror eller lär. I de fall texterna refererar till kyrkans lära eller till kyrkliga tolkningstraditioner framgår det. Men som helhet vill texterna uttrycka det som är idén bakom allt som inte handlar om absoluta värden (det mänskliga livets början, slut och tillkomst-/tillväxtförutsättningar, samt friheten att söka Gud) i den katolska socialläran: att ett kristet medborgarskap låter det praktiska förnuftet upplysas av tron. Så kan det agera i vår tids viktiga sociala, ekonomiska, kulturella, politiska och ekologiska frågor, på ett sätt som ökar Kristus närvaro i alla våra relationer, nära och långväga. Med den olikhet, och utbyte av argument mellan olikheter, som ges av sammanvägningen mellan trons upplysning och våra övriga värderingar och erfarenheter. Men med målet att göra vad vi kan och bör för att bygga Guds rike.

Jag vill rikta ett stort tack till författarna som bidragit till rapporterna och de digitala samtalen liksom till alla som bidragit med allt praktiskt för projektets genomförande. Från Justitia et pax-kommissionens sida är det vår förhoppning att det som rapporterna och reflektionen över dem bidrar med, i nästa steg kan konkretiseras i några olika arbetsgrupper inom respektive område.

Stockholm i maj 2023

P. THOMAS IDERGARD SJ

*Ordförande i Justitia et pax
i Stockholms katolska stift*

VAD ÄR RÄTTVISA? – OCH FINNS DET NÅGON I VÄRLDEN?

I. Hur kan vi förstå ord?

VÄGEN TILL ATT bestämma ett abstrakt begrepp¹ som [rättvisa] utgår från frågan vad ett begrepp egentligen är för något. Därefter går man vidare till frågan om det aktuella begreppets innehåll. Ett vettigt svar ger mening åt det ord, »rättvisa«, som refererar till begreppet, som ordet »äpple« kan tänka sig få sin mening av begreppet [äpple].²

Men vad innebär då »ett ords mening«?

1 Jag kommer att skriva begrepp inom [klamrar], termer inom »citattecken« och referera till objekt endast med bokstäverna som bildar termen som refererar till objektet: »Medan jag funderade på om 'boll' var den korrekta termen att använda för att referera till bollen som låg på bordet slog det mig att jag först behövde analysera själva begreppet [boll].«

2 Ordet »äpple« kan knappast få sin mening direkt av objektet äpple. Meningen hos ett ord är på ena eller andra sättet något vi har i tankarna, och i våra tankar befinner sig inte själva objektet, alltså det konkreta äpplet, som hänger i ett träd eller ligger i en skål. Det är därför rimligare att tänka sig att vi har ett begrepp, [äpple], eller en *idé* om ett äpple, som svarar mot mycket mer än de förnimmelser av lukt, känsel, syn och smak (och möjligen ljud om vi jämför när ett äpple faller till marken med när en bjällra faller till marken) som det yttre äpplet bidrar till att orsaka. Detta begrepp [äpple] är tillgängligt för oss också när vi inte håller i eller tuggar eller luktar på eller ser (eller hör) ett äpple. När vi använder ordet »äpple« ligger det därför närmare till hands att det handlar om eller får sin mening av begreppet än objektet.

I grund och botten finns två svar.³ Ord kan få sin mening genom att ingå i ett nät där varje tråd fäster i en nod som utgör knutpunkt också för ett antal andra trådar. Skulle det visa sig att användningen av ett ord trasslar till nätet på ett rent hopplöst sätt, då saknar ordet mening eller skapar kontradiktioner. Vi kan inte säga att ett äpple är en frukt, samtidigt som vi använder »frukt« på ett sätt som utesluter äpplen. Då fäster helt enkelt en del trådar i fel noder eller fäster inte alls i andra noder. Visar det sig däremot att noder och trådar hänger ihop på ett konsistent sätt, då har ordet en mening.

Sålunda kommer språkets otaliga ord och uttryck bestämma varandra i en process som alltmer förfinar helheten och språkets användbarhet. Finner man något som inte fungerar eller är en ständig stötesten, då rättar man till det, vilket typiskt sker spontant i bruket av språket.

Problemet med denna mening genom koherens är att språket också ska handla om något utanför språket. Om vi sätter ihop ord till ett påstående – »Nu bryter solen horisonten« – hur kan vi uttala oss om sanningsvärdet om ordens bety-

3 Två svar, dock, som presenterats i otaliga former. Ett tredje svar, som jag inte kommer att diskutera här, är att ord och uttryck saknar mening i någon annan bemärkelse än att läten och tecken framkallar förväntade och fungerande reaktioner. Att behärska ett språk är då att bete sig korrekt i relation till språkgruppen när ett visst läte utstöts eller ett visst tecken nedtecknas. Framkallar de läten vi ger ifrån oss det förväntade och ett fungerande beteende, reagerar vi på läten och tecken på ett sätt som tycks förväntat och som fungerar, då talar vi samma språk. (Beskrivningen av ett sådant språk ligger nära den som gäller för en hund som lärt sig ligga stilla på rygg när husse säger »spela död«, sannolikt utan att veta vad orden betyder: den reagerar på ett bekant läte.) Språklig mening är i sådana fall en praktisk fråga, inte mer, och har reducerats till ren pragmatism. Går det, så går det. Går det inte ändrar vi lite på något och försöker igen, tills en konvention etablerats, som gör kommunikationen smidig. Samma tanke sätt kan överföras till sanningsteori, där påståenden då kallas sanna om det fungerar att hålla dem för sanna (eller alltmer närmar sig det vi kallar »sanning«) givet deras syften (då det ju visat sig att »sanning« fungerar såväl i vardagssituationer, som vid invecklade tekniska projekt eller i komplexa teoretiska sammanhang).

delse får sin mening enbart av hur användningen fungerar internt? Krävs det inte också något externt, som kopplas till orden? Att händelsen tycks bestäms i språket av sin relation till det icke-språkliga: »solen« och solen, »horisonten« och horisonten. Också i en värld som saknar språk går solen upp på morgonen.

Om vi accepterar det och ett ords mening bestäms av ett tänkt nät blir frågan hur hela denna holistiska, komplexa abstraktion hänger ihop med det vi brukar kalla »verkligheten«. Här finns sannerligen ingen enkel relation mellan ordet och objektet, det vill säga nätet och verkligheten – exempelvis finns det bara en verklighet⁴, medan det finns många språk, många sätt att använda samma ord, många synonymer och många till synes direkta översättningar mellan språk som för med sig subtila meningsförskjutningar.

Men kan vi inte knyta nätet till verkligheten tycks det som om nätet teoretiskt kan skänka varje ord dess mening och varje meningsfullt påstående ett sanningsvärde oberoende av något utanför språket. I princip kan allt vi pratar om ingå i en konstruerad verklighet. Olika språkgrupper inte bara förstår verkligheten på olika sätt, det finns inte något oberoende kriterium som avgör vilken grupp som lever i den enda verkligheten. *Anything goes*. Påståenden kan inte vara objektivt falska (åtminstone inte visas vara objektivt falska) om språket ger det plus som sanningsvärde, eftersom en sådan beskyllning måste komma från en annan, lika konstruerad verklighet.

Det andra svaret – korrelation – är därför att ord får sin mening av objektet eller skeendet eller kvaliteten som är dess referens. Någon frågar: »Vad betyder 'apple'?« Någon annan pekar på ett äpple: »Det betyder ett sådant.« Den sortens ostensiva definitioner är allt som behövs fram till den punkt då

4 Vi utgår här från detta burdusa påståendes, om inte sanning, så åtminstone begriplighet, trots att det finns goda invändningar mot detta inom åtminstone psykologin, filosofin och fysiken.

teorier formas med begrepp som kräver analytiska definitioner, men också dessa måste i något led testas mot erfarenheten. Vi talar om atomer utan att kunna peka på dem, men antaganden vi gör om atomers egenskaper fortplantar sig i teorin tills de når en nivå där vi kan experimentera, alltså göra observationer.

Svårigheterna är många. Hur hakar språket i verkligheten? Genom våra sinnen och tankar? Men vad refererar då »äpple« till? Själva det omedelbara, oreflekterade intrycket av ett äpple? – dess *Gestalt*? Eller uppfattar vi formen, färgerna, doften, smaken, och sätter sedan ihop dessa till en helhet? Är äpplet sin genetiska kod? Och när jag kallar min dotter för »mitt lilla äpple«, hur ska vi förstå det? Hon delar varken genetisk kod, form eller färg med ett äpple och ger inte heller en betraktare det omedelbara intrycket av att vara ett äpple.

Väljer vi andra ord, exempelvis »stol«, är det lätt att finna mängder av objekt som befinner sig i ett gränsland. Om man sätter en rygg på en trebent pall? En sätta sig i en bekväm bönsäck från 1970-talets barnrum? En kungatron? En pall med två decimeter extra långa ben, alltså en barstol?

Och nog är vi alla ense om vad ett löneavtal är för något, men peka då på det för en språknovis. Allt vi ser är ett tunt, rektangulärt, vitt objekt belamrat med små, svarta figurer. Vid sidan om detta ligger ett ark med Alfred Tennysons »The Charge of the Light Brigade.«

»Se, två löneavtal!« säger språknovisen.

»Nej, det ena är en episk dikt om Krimkriget.«

Och därefter följer en förklaring med en mängd ord som refererar till objekt som inte utan vidare går att peka på: mod, attack, patriotism, krig, &c.

Då har vi inte ens nämnt skillnaden mellan *det där ute* och vår själva upplevelse. Om det där ute, en struktur eller fält eller entitet eller krafter (eller något annat vår begreppsapparat överhuvudtaget inte kan fånga) har vi med nödvändighet ingen direkt kunskap. Detta är Kants *das Ding an sich* och förblir en gåta.

Ändå tyder all vår erfarenhet på att vi faktiskt kan kommunicera med varandra i form av skriftsystem, teckensystem eller fonetiska system, något som inte vore möjligt med mindre än att vi har ett språk gemensamt vars betydelsebärande enheter säger oss ungefär samma sak. Orden *måste* ha intensioner,⁵ eftersom vi förstår varandra. Var ska vi då söka efter ords mening och påståendens sanningsvärde.⁶

II. Rättvisa ett externt objekt?

Här nöjer vi oss för sakens skull med att termer refererar till begrepp, vars innehåll bestäms av något utanför språket: ett objekt, en egenskap, en idé, ett handlingsmönster, en känsla, &c, och att termens mening skänks av begreppets innehåll, därmed indirekt av den oberoende verkligheten: det som finns *där ute*.

Vi kan också vara tillräckligt sams om innehållen i begrepp som [stol], [vrede] och [demonstrationståg] för att kunna prata om dem med hjälp av termerna »stol«, »vrede« och »demonstrationståg«.

Därmed är vi redo att ta oss an ämnet: Vad är rättvisa?

5 Inte att förväxla med »intention«, som syftar på den avsikt som orsakar en handling (ett slag på käften eller en vigselakts trohetslöften).

6 Helt kort kan nämnas de ord som utgör namn. Den vanliga uppfattningen är att de saknar mening i ovan beskrivna bemärkelse. De är ljud eller tecken som pekar ut ett unikt objekt eller en människa, eller kanske fäster vid det som en namnbricka. Invändningen att det finns väldigt många människor som delar namnet Bo Larsson innebär inget problem. Dessa kan indexeras och underförstått refereras till med exempelvis Bo Larsson₁, Bo Larsson₂, Bo Larsson₃, och så vidare.

I svenska språket finns en godtycklig term, »rättvisa«. Vi har ett begrepp, [rättvisa], som på det hela taget ser likadant ut för alla språkgrupper, även om dess innehåll skiljer sig åt i vissa avseenden. Men vad är *objektet*? Hur mäter vi rättvisa?

Vid cafébordet har vi olika åsikter, men då inte om vad *rättvisa* är för något, snarare om vad som är *rättvist*. Vi finner oss lite i samma situation som två personer som grälar om huruvida ett rum är välstädat, men när vi grälar om huruvida rummet är välstädat kan vi testa påståendet »rummet är välstädat«, om det är sant eller falskt. Vi behöver inte enbart luta oss mot värderingar, utan kan enas kring definitioner. När vi är överens kan vi peka på hur saker ligger på sina platser, dra fingret längs en hylla för att se om den är dammig, och så vidare.

Vi kan enas om en definition av rättvisa, men om vi inte kan mäta den mot något objektivt blir den inte mer än vad vi kommit överens om. Hur pekar vi på något som vi *måste* vara överens om?

Här vill jag ge fyra förslag.

III. Rättvisa en konstruktion?

I ett någorlunda homogent samhälle är flertalet överens om vad det är att agera rättvist. Barn tränas i värderingar och beteenden av föräldrar, skola, grannskap och den omgivande kulturen, vilka förmedlar relevanta värderingar och relevant beteende, nedärvda genom traditioner som grundats och långsamt förändrats under många sekler. Influenser kommer från religiösa övertygelser, mer eller mindre slumpartat utvecklade ekonomiska och politiska system, estetiska värderingar, kategoriseringar och värderingar som döljs i språket, som i sin tur utvecklats mer eller mindre slumpmässigt. Till dessa ska läggas en underskattad aspekt, nämligen framväxten av individuellt eller kollektivt ledarskap som kan bero på plötslig rikedom eller geografiska fördelar eller slumpmässiga uppfinningar (en extremt begåvad individ råkar födas eller en smed råkar begå ett misstag som leder till hårdare järn).

Sammanlagt kommer detta breda kulturbegrepp att forma och formas av en mängd begrepp som ligger till grund för olika sfärer inom samhället och hur dessa rangordnas eller på andra sätt står i relation till varandra.

Ovanstående beskrivning innebär ett begrepp – [rättvisa] – som inte är robust. Det kommer att skilja sig åt till innehåll mellan grupper som utvecklats isolerade från varandra och inom samma grupp med tiden och av de faktorer som nämnts ovan. Att hålla trälar bröt inte mot samhällets moraliska kod i Sverige för åttahundra år sedan och den som dödade någon annans träl kunde ersätta denne med en summa pengar och därmed återställa rättvisan. Idag är bruket att hålla trälar sedan länge inte bara omoraliskt utan dessutom orättvist mot en annan människa, som inte får behålla resultatet av sitt eget arbete.

Samtidigt finns det kulturer i delar av världen där moralen och rättvisebegreppet fortfarande tillåter slavar. Är rättvisa inget mer än en halvt slumpmässig produkt, då kan vi inte peka på dessa kulturer och påstå att deras rättvisebegrepp står i strid med *rättvisan*. Något absolut, som avgör vilket av de båda begreppen som kommer närmast Rättvisa med versal initial, saknas.

I grund och botten är samma sant både för ett pragmatiskt och ett positivistiskt rättvisebegreppet. Även om vi antar en yttre, konkret verklighet som styr oss i riktning mot ett funktionellt sanningsbegrepp, mot vilket vi kan pröva våra påståenden eller fastställa fakta, gäller fortfarande att vi saknar oberoende kriterium. Våra övertygelser vilar på dogmer som i värsta fall är falska och i bästa fall endast kan leda oss närmare rättfärdiganden av våra trosföreställningar. Vi kan aldrig hävda sanning på ett lika stabilt sätt som genom den metod vi använder för våra hårda, naturvetenskapliga teorier.

När vi förlitar oss på någon sorts konstruktivistisk förklaring måste vi därför acceptera relativism när vi avgör huruvida

våra omdömen eller handlingar är rättvisa i någon djupare bemärkelse än vår egen privata uppfattning.

Återstår ett antagande, som bär med sig nackdelen att också det lutar sig mot obevisbara dogmer, men bär med sig fördelarna att det finns erfarenhet som ger dem mer stöd än de andra, och att dessa dogmer om de är sanna leder till ett robust begrepp mot vilket vi kan avgöra vilka omdömen och handlingar som är verkligt rättvisa.

IV. Platonismen och naturrätten

Platon delade in allt i två domäner, sinnevärlden och idévärlden. Vi rör oss i den förra på ett relativt problemfritt sätt, men kan inte lita på den. Precis som våra personliga förnimmelser eller olika människors förnimmelser är den ständigt föränderlig och oberäknelig.

Idévärlden är däremot evig, oföränderlig och perfekt. I den mån vi hamnar rätt i våra antaganden och omdömen i sinnevärlden är beroende av i vilken grad vi approximerar idévärldens objekt. Där finner vi [Sanningen]. Där finner vi [Skönheten]. Där finner vi [Cirkeln]. Där finner vi också de idéer som motsvarar banala sinnesintryck, som av exempelvis äpplen.

Skälet till att vi äger föreställningar om dessa begrepp är att vi i vardagen bär på tankar som ger en luddig representation av idévärlden, men vi rör oss då i en osäker relation till idévärlden. Det är filosofins uppgift att med tankekraft och uthållighet mer och mer närma sig de eviga idéernas (lika med begreppens) innehåll. Den perfekta rättvisan, likriktaren för alla våra omdömen och handlingar som gäller rättvisa, finns alltså i objektiv bemärkelse, men tillhör en del av allt som inte är oss omedelbart tillgänglig. Paralleller med vår relation till Gud är påtagliga och under de första seklerna av vår tideräkning utvecklades också en nyplatonism som både kom närmare de abrahamitiska religionernas Gud (med en föreställning om »den Andre«, som delvis ersatte idévärlden) och som

kom att kommunicera med och till viss del bidra till kyrkofädernas tankar.

Vi kan med andra ord snubbla när vi utfärdar domar om vad som är rätt, skönt eller sant, men då är det hos oss vi finner orsaken till misslyckandet. Det beror inte på att rättvisa, skönhet och sanning är obestämda eller relativa något annat. Till skillnad från de förklaringar av begrepp vi gav ovan kan platonisten idealt peka på en väl stiftad lag och säga: »Denna lag är orättvis.« Problemet är inte längre att rättvisa inte finns, utan att det är svårt för oss att vinna kunskap om den och att veta *om* vi har vunnit denna kunskap.

Naturrätten erbjuder samma möjliga säkerhet. Rättvisan finns inom oss opåverkad av kultur och personlig historia även om kultur och personlig historia kan stå i vägen för oss när vi söker rättvisan eller den bästa tolkningen av »rättvisa«. Problemet när vi vill avgöra om något är orättvist ligger åter hos oss.

Varifrån kommer denna naturrätt? Hur kan det vara att vi nästan alltid vet vad som är rätt eller fel, vad som är rättvist eller orättvist? Någon skulle säga att Gud nedlagt i oss denna vetskap och kanske peka på de tio budorden och Bibeln som bokstavliga eller allegoriska facit. Andra skulle säga att evolutionen väglett oss till vår rättskänsla, vår känsla för det sköna, för det sanna. Faktum är att för båda förklaringarna gäller att normala människor tycker likadant. De individer eller folkgrupper som inte levde enligt de stadgar naturrätten formulerar har slagits ut i arternas kamp för överlevnad.

Det finns ett problem med det senare svaret. Även om evolutionen givit oss robusta begrepp att dela, är de fortfarande i viss utsträckning relativistiska och slumpmässiga. Ett vulkanutbrott som sänkt jordens medeltemperatur med två grader under femtio år skulle kunna gynna samarbete eller diktatur; ett virus skulle kunna påverka synen på ett människolivets värde, &c. Vi kan konstruera tankeexperiment där omständigheter skulle nedlägga i oss en rättskänsla som skulle uppfattas

som vidrig i jämförelse med det naturrätten innebär för oss idag.

Vid sidan om dessa externa faktorer tillkommer slumpmässiga mutationer vad gäller hjärnans kapacitet, men också förhållandevis triviala egenskaper som krävdes för att vi skulle kunna utveckla språk (exempelvis käkbenets och tungans anatomi). Och utan språk kan det inte finnas någon sanning (bara påståenden kan vara sanna eller falska), därmed inget svar på »Vad är rättvisa?« Likaså bär varje språk, som alltså delvis är en produkt av tillfälligheter, inom sig kategoriseringar av verkligheten och till och med värderingar.

Söker vi rättvisan i naturrätten i bemärkelsen interna föreställningar som grundats i oss till följd av en opersonlig och i viss grad slumpmässig evolution kommer vi i praktiken att hamna långt ifrån den totala relativismen, men ganska nära pragmatismen – fungerar det är det sant eller rätt – och inte i ett metafysiskt robust rättvisebegrepp.

V. Objektet rättvisa

Därmed är vi framme vid det sista, återstående alternativet som kan fylla begreppet [rättvisa], som i sin tur kan skänka mening till termen »rättvisa«, som då gör det möjligt för oss att navigera i vår verklighet inte bara på ett rättvist sätt, utan också i enlighet med en objektiv rättvisa.

Hypotesen är att det har funnits eller finns något utanför människan som skapat rättvisan eller som står för rättvisan.

Det finns inget i sig logiskt eller någon empiriskt avgörande observation som säger att den hypotesen måste vara sann, lika lite som det finns något som kan säga att den måste vara falsk.

Vi kan peka på att vi inte känner någon kultur som skiljer ut sig i vissa grundläggande rättvisefrågor. Observationen kan viftas bort med att evolutionen åtminstone lyckats så pass väl, även om den inte uppnått perfektion, eller att det inte finns något som säger att det inte *kan* finnas eller *kunde* ha funnits

eller *kommer* att finnas en kultur där [rättvisa] i grundläggande avseenden skiljer sig från vårt begrepp. Kanske finns det redan på någon annan planet eller används av en gömd folkgrupp i djupet av Amazonas regnskog.

Vi landar alltså i en dogm: något eller någon som stämmer väl överens med den universella föreställning om en gud (eller gudar) och hur denna gud (eller gudar) ordnat våra övertygelser har också givit oss den likriktare vi behöver för att med auktoritet hävda att något är rättvist eller orättvist: vi kan i en abstrakt mening peka på *rättvisan* och skifta bevisbördan.

Om det uppfattas som en tunn slutsats är det värt att påminna om att inte alla dogmer är skapade lika. De lägger grunden för otaliga handlingar, övertygelser och omdömen och kommer, om dessa handlingar, övertygelser och omdömen leder till ett sammelsurium av inkonsekvenser, begripligheter och opraktiska sakförhållanden, snart att överges. Vi noterar att det rättvisebegrepp som ligger till grund för de abrahamitiska religioner inte bara varit sällsynt motståndskraftiga genom historien. De har också förfinats med tiden. Med hänvisning till de övertygelser som ligger dolda i de abrahamitiska religionernas moralsystem har slavsamhället avskaffats och där det lever kvar betraktas det som felaktigt. Barn och kvinnors rättigheter har stärkts. Individens rättigheter har givits tydligare, formella ramverk. Våld som lösning på konflikter betraktas som ett misslyckande och kan bara rättfärdigas om det uppfattas som enda vägen att minska förekomsten av våld.

Det är också ett historiskt, empiriskt faktum att när isolerade folkgrupper kommer i kontakt med de abrahamitiska religionernas moralsystem och rättvisesystem har det abrahamitiska rättvisebegreppet ersatt konkurrentens – vad jag vet finns det inte något varaktigt exempel på motsatsen.

De avvikande rättvisbegrepp som finns upplevs antingen redan som orättfärdiga eller tenderar i riktning mot det abrahamitiska rättvisebegreppet. Det är en dogm med sällsynt livskraft

också genom epoker och i sammanhang där den utsatts för svåra påfrestningar. Dessutom vilar också varje annat rättvisebegrepp på dogmatiska antaganden, så det är ingen särskild svaghet för hypotesen om en skapad rättvisa.

Inom vetenskapen finns en tumregel. Välj den teori som på enklast möjliga sätt besvarar frågan. Då tycks »Vad är rättvisa?» ha två konkurrerande svar, där man kan argumentera för att båda är lika enkla. Det ena är att det inte finns något sådant som rättvisa. Invändningen är att detta strider mot våra intuitioner och mänsklighetens historiska erfarenhet – men det är givetvis ett svar som inte är ologiskt eller med nödvändighet falskt.

Det andra är att rättvisa är något som skapats avsiktligt av något som finns utanför människan. Om vi antar att det är sant, då faller mycket på plats. En sådan rättvisa gör livet enklare. Den stämmer bäst överens med våra intuitioner. Vi har en förklaring till varför samma rättvisa med vissa avvikelser gäller överallt och har gällt alltid – där lagen säger något annat vet vi att lagen bryter mot rättvisan.

Det enda som krävs för att problemet därmed ska vara löst är att vi tror på dess sanning. Det är verkligen inte en slutsats som definitivt avgör saken, men en ledtråd är att av alla de föreställningar vi tror på visar det sig nästan alltid att fler är sanna än falska. Så även om vi visst det bär på sega och starka och samtidigt falska trosföreställningar har det skapade begreppet [rättvisa] sannolikheten på sin sida.

Vi gör rätt i att säga att »rättvisa» skänks mening av ett robust begrepp [rättvisa], som får sitt innehåll av en objektiv rättvisa, åtminstone tills ett enklare svar som förklarar vår verklighet på ett bättre sätt levereras.

FÖRFATTARPPRESENTATION

Roland Poirier Martinsson är författare, konservativ filosof och fl.dr. i teoretisk filosofi. År 2001 disputerade han med avhandlingen *A Two-Front Battle* om berättigandet av empiriska sanningsanspråk vid Lunds universitet, där han även studerat litteraturvetenskap och idéhistoria. Hans böcker är huvudsakligen inriktade på historiska och samtida relationer mellan vetenskap, religion, kultur och samhälle. År 2020 utkom han med sin första roman, *Fången*. Roland Poirier Martinsson har förutom författarskapet också översatt ett antal böcker och verkar som kulturskribent i *Aftonbladet* och *Göteborgs-Posten*.

OM JUSTITIA ET PAX

Kommissionen för rättvisa och fred, Justitia et Pax, är ett organ i stiftet verksamt i frågor kopplade till den katolska socialläran. Kommissionens uppgift är främst att ge biskopen råd och att främja kunskapen och engagemanget bland de troende i stiftet om socialläran och näraliggande frågor kopplade till hur den katolska tron får prägla den kristnes relationer till sin omvärld, nära och långt bort. Kommissionen representerar också stiftet i både nationella och internationella, liksom i både inom- och utomkyrkliga, sammanhang relevanta för dess ansvarsområde.

